

HILVERSUMS HISTORIE

Johan Montenberg, makelaar te Hilversum

door
Bram van der Schuyt

Oral History, heet het. Vertelgeschiedenis. Een stukje jonge historie, verteld door iemand die het heeft meegemaakt. Van 1923 tot 1941 was Johan Montenberg makelaar in Hilversum. Dit is zijn verhaal over Hilversumse huizen en hun soms vreemde kostgangers. Een verhaal ook over Indischgasten en verlofgangers. Een verhaal van iemand die het meemaakte. Feiten en meningen, met een vleugje melancholie. Kortom, oral history, voor u opgetekend door Bram van der Schuyt, redaktielid van Eigen Perk.

Bram van der Schuyt (1931) is chemicus en heeft in de procesindustrie research- en managementfuncties vervuld. In zijn huidige werk als adviseur voor industriële innovatie speelt 'het interview' een grote rol. Dat geldt ook voor deze bijdrage aan 'Eigen Perk'. Daarin heeft Bram zijn ervaring in vraaggesprekken gecombineerd met zijn interesse in de regionale geschiedenis. Om te helpen het recente verleden van Hilversum vast te leggen zou de Redactie meer van dit soort bijdragen verwelkomen.

Inleiding

Een vraag- en antwoordspel met de heer Montenberg is als bladeren in een geschiedenisboek. En tegelijkertijd het lezen van een streekroman. De circa 85-jarige Johan Montenberg begint zijn herinneringen spontaan en chronologisch met zijn ouders.

Vader Montenberg was een ingenieur bij de Staats Spoorwegen, die overstapte naar de politiek. Hij werd burgemeester en wel van het verre Breskens. Later werd hij de eerste burger van Boskoop, toen al het centrum van de boomkwekers. Met die kwekers, die van zeer christelijke huize waren, had vader wat problemen. Ook moeder Montenberg, een Haagse 'met vele relaties' had het, aldus haar zoon, in Breskens en Boskoop niet zo gemakkelijk. In 1920 verhuisde

de familie naar het Gooi, eerst naar 's-Graveland, later naar de Oude Enghweg 3 te Hilversum. Zijn vader stierf in 1925, maar reeds twee jaar daarvoor had Johan het ouderlijk huis verlaten. Hij voelde wel voor de makelaardij en kon leerling worden bij de heer Olthoff. Wie was Olthoff? Dat was een woningbureau en een makelaar in landgoederen. Over deze eerste werkgever en leermeester praat Montenberg met een mengeling van bewondering en afkeuring. Reeds in 1923 had Olthoff niet alleen een auto, maar ook nog een chauffeur. Hij was misschien niet een oplichter, maar wel een opschepper. Reeds vroeg kreeg Montenberg het gevoel dat niet goed kan blijven gaan. Dat ging het ook niet. Olthoff ging failliet en verdween van het toneel.

Op eigen benen

Ondertussen staat de amper twintigjarige Montenberg op straat. Dit is geen probleem: hij is een vrije jongen en heeft bij Olthoff toch een hoop geleerd. Diploma's had hij niet, maar wel reeds een aardige praktijkervaring. Hij had ook geleerd om met de sociale toplaag van het toenmalige Gooi om te gaan. Daar zat geld en lag business. De jonge Montenberg besluit in de makelaardij verder te gaan. Hij betreft de helft van het pand Koninginneweg 2a. Nu was makelaardij ook in die dagen een beschermd beroep. Een makelaar diende beëdigd te worden en had daarvoor enkele getuigschriften nodig. Maar, zoals gezegd, had moeder relaties en die werden even aan het werk gezet. Het gevolg was dat de jonge Johan spoedig daarna aan de slag kon.

De Hoge Dreuvik

Uit zijn Olthoff-tijd had hij de eigenaar van de Hoge Dreuvik leren kennen. Op deze niet lang tevo-

- O L T H O F F ' S -
LANDGOEDEREN- en
WONINGBUREAU

43 Rembrandtlaan, Telef. 1763.
28 Stationsplein Telefoon 2185.
Assurantien, Bouw- en Handelscredie-
ten, Hypotheken en Bouwterreinen.

*Sinds 1923 was Johan Montenberg leerling bij de make-
laardij van Olthoff. Deze advertentie staat in het adresboek
van Hilversum, uitgave 1927/1928 (Streekarchief).*

ren gebouwde villa aan de Bergweg leek een vloek te rusten. Aan het ontwerp van de Hoge Dreuik zou overigens Berlage nog meegewerkt hebben. De eerste bewoners waren de twee dames Meerbrug, die naar hun zeggen al spoedig last van spoken kregen. Toen zij bovendien door

speculaties van hun financieel adviseur een hoop geld verloren, moesten zij er sowieso uit. In de eerste wereldoorlog woonde er de Duitse Baron Von Opel, de man die de grondslag heeft gelegd voor één van de grootste auto-concerns van Europa. Na de wereldoorlog kwam de Dreuik in handen van bouwer van der Schaar, die het huis en zijn tuin tot een villapark wilde verbouwen. Ook dat ging niet door. Van der Schaar verkocht het weer aan een planter, die er na twee jaar ook weer van af wilde. En deze planter had weleens met Johan Montenberg te maken gehad.

Indischgasten

Zoals later zal blijken had de jonge Johan al een zekere voorliefde tot 'Indischgasten'. Die hadden in de koloniën een wat bredere visie en een savoir vivre ontwikkeld. Het waren mensen met flair, met een automobiel en met de geur van het avontuur om zich heen. Montenberg mocht dat

Uitzicht op de Koninginneweg, hoek Stationsstraat. Links het woningbureau op nummer 2a waar Johan Montenberg zich vestigde. Op hetzelfde adres was ook het woningbureau J.v.d. Smit gevestigd. De foto dateert van 1932, kort voor de afbraak van het pand op de rechterhoek, de voormalige pastorie van de Oud-Katholieke Kerk. (foto: Goois Museum)

Joh. W. dir. Woningbur. Hilversum
Koninginneweg 2a T 1744

Aankondiging (met foutieve afkorting van Montenberg's achternaam) in het adresboek Hilversum, 1933. (Streekarchief)

wel, liever dan de wat bekrompen Hollanders die hun land nooit uit geweest waren.

Indischgasten hadden bovendien geld! Hoewel, ook niet altijd. De trotse eigenaar van de Hoge Dreuvik zat eigenlijk aan de grond en moest zijn bezit kwijt. Montenberg kreeg het in de verkoop en dat was zelfs toen geen eenvoudige opgave. Het huis was wel erg groot. Het souterrain omvatte twee keukens, de wijnkelder, wildkelder, een personeelkamer en een bergruimte. De parterre bestond uit een grote hall met trappenhuis, garderobe, toiletten, twee grote kamers met serre, de herenkamer, een service vertrek (?), weer

een keuken en een lift voor eten en drinken naar het souterrain. De eerste verdieping telde twee naar toenmalige begrippen enorme slaapkamers, een eveneens enorme badkamer, een vertrek voor een kamenier, een logeerkamer, een garderobe met toilet en alweer een keukentje met een lift. Op de tweede verdieping bevonden zich een aantal dienstbodenkamers.

Montenberg had echter spoedig een koper gevonden. Hij kwam aan met een heer Lutjens, ook al weer een planter. De aspirant-koper was administrateur (tegenwoordig zouden wij zeggen general manager of zoiets) van de toen machtige Deli Maatschappij. Lutjens betaalde f 40.000,- en liet het huis en de tuin duchtig opknappen. In een hotel in Lugano wachtte de nieuwe eigenaar met zijn familie en een kleine hofhouding de resultaten af. Wel kwam hij elke veertien dagen in een auto met chauffeur de

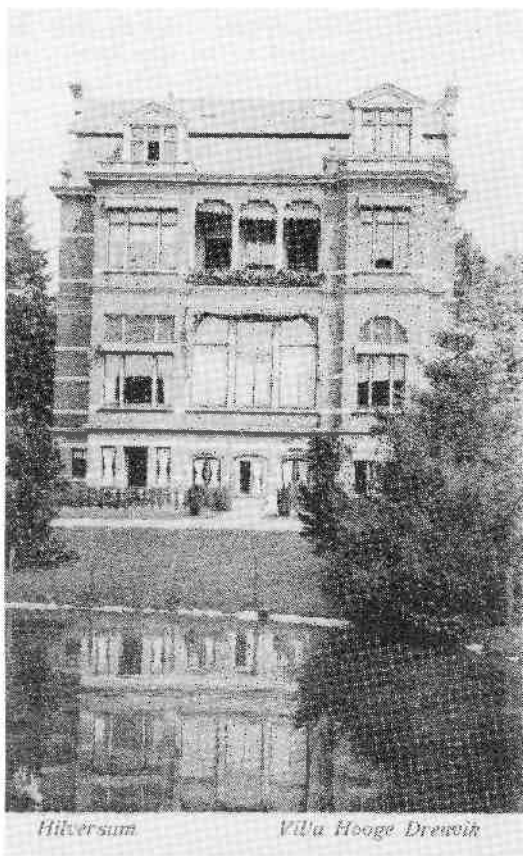

Montenberg richtte zich als makelaar vooral op 'Indischgasten'. Mensen met een wat bredere visie, een bepaalde levensstijl en de geur van avontuur om zich heen. (foto: Goois Museum. Archief Villa Palaboean, Vaartweg.)

voortgang inspecteren. Hij stelde Montenberg als opzichter aan. De Hoge Dreuvik werd steeds mooier en chiquer. Voor lampen ging Lutjens speciaal naar Bombay, behangers liet hij uit Engeland overkomen. De familie Lutjens heeft er twee jaren gewoond. En toen kwam de grote beurscrisis van 1929. Enkele maanden later was er ook bij Lutjens geen geld meer. In de verbouwing van de Hoge Dreuvik zat inmiddels f 120.000,- en in de inrichting f 40.000,-. De familie Lutjens deed het huis weer in de verkoop en trok zich in Vaassen terug in een veel bescheidener optrekje.

Het blijft er spoken

Wie moest het huis verkopen? Inderdaad, Johan Montenberg. Het vervelende was wel dat het

Johan Montenberg had veel bemoeiing met de verfraaiing van De Hoge Dreuvik, een villa aan de Bergweg. Een huis met een bewogen geschiedenis: van spookhuis tot lazaret. (foto uit 1916, Goois Museum)

huis een beetje slechte naam had gekregen. Wie daar ging wonen werd snel arm! Maar niettemin wist Montenberg een rijke weduwe te vinden die het huis voor f 65.000,- kocht en er ook daadwerkelijk ging wonen. Helaas kreeg ook zij na enkele maanden last van dat spook.

Zo blijkt de geschiedenis van de Hoge Dreuvik nog steeds scherp en compleet in Montenberg's geheugen gegrift. De volgende bestemming van het huis weet hij zich ook nog heel goed te herinneren: Drentse dienstmeisjes. De overheid richtte in het huis voor deze meisjes een opleidingsschool in. In Drente was grote werkloosheid en armoede. Het Gooi had een onverzadigbare honger naar dienstmeisjes. Dat de overheid de scholing van de meisjes uit Drente serieus nam blijkt wel uit het feit, dat minister Romme uit Den Haag persoonlijk de school kwam openen. De jaarlijkse huuropbrengst bedroeg f 2.000,-, niet veel voor een huis dat ongeveer f 60.000,- waard is.

Dan komt de tweede wereldoorlog en weer krijgt de Hoge Dreuvik Duitse bewoning. Was het in de eerste wereldoorlog Baron Von Opel, thans trekken Madel van de Duitse Arbeidsdienst de grote villa binnen. Een deel van de Dreuvik wordt omgebouwd tot militair ziekenhuis (Lazarett) als dependance van Zonnestraal.

Hilversum groeit

Inmiddels was uiteraard de bemoeienis van Johan Montenberg met de Hoge Dreuvik al lang beëindigd. Geen nood, want voor een makelaar was er in Hilversum genoeg te doen. De Amsterdammers bleven toestromen. Zij begonnen met wat te huren. Als het wonen in Hilversum beviel en het op en neer reizen eenmaal was gewend, werd er naar een koophuis omgekeken. Uiteraard werd telkens weer een makelaar ingeschakeld.

De grote makelaarbureaus hadden ieder zo hun eigen klantenkring ontwikkeld. Buwalda 'deed' de oude Hilversummers. Als zoon van de waard van het Hof van Holland had hij ook de beste en oudste relaties. Koolhof deed vooral de winkels, een niet te versmaden segment van de markt. Aan de mensen van de nog jonge omroep was als makelaar geen droog brood te verdienen. Montenberg heeft destijds Guus Weitzel aan een huis geholpen in de Zonnelaan en weet

dus waar hij het over heeft. Philips-mensen daarentegen waren weer wel interessant. Maar Montenberg blijft zich vooral richten op mensen uit Indië. Daarbij waren niet alleen Indischgasten interessant met hun schaapjes op het droge, maar ook de verlofgangers.

Huwbare dochters

Na circa zeven Indische jaren hadden Nederlanders recht op een half jaar verlof in het vaderland. Maar waar in het vaderland naar toe? Natuurlijk waren er ook bij die naar familie gingen, maar vooral in de rijke tijd voelden de meeste verlofgangers zich vrij om ergens anders heen te gaan. Den Haag was duur en daar kwam je wel erg veel andere verlofgangers tegen. Als je eens helemaal uit wilde zijn moest je dus niet naar Den Haag, maar naar het Gooi bijvoorbeeld of Haarlem, Zeist of Arnhem. Dat waren toch wel de meest populaire plaatsen in Nederland. In Breda kon je je huwbare dochter goed kwijt. Aan de cadetten van de KMA. Als je door

omstandigheden weinig te besteden had was daar Lochem bijvoorbeeld.

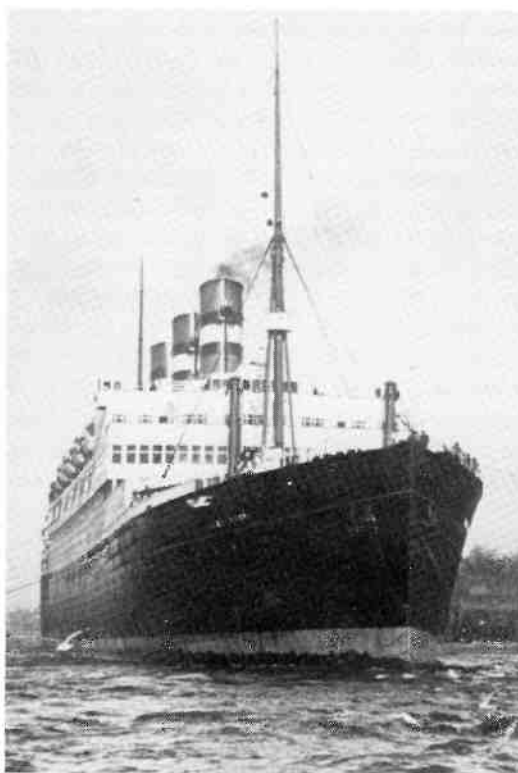
Direct mail

Wilde Johan Montenberg er beter van worden dan moest de verlofganger eerst bewogen worden om Hilversum te kiezen. Die beslissing werd vaak pas tijdens de reis op de mailboot genomen. Er werd dus zelden tevoren iets gereserveerd.

Montenberg zorgde er allereerst voor de namen van de verlofgangers te weten. Als deze dan in Port Saïd aankwamen kregen zij een persoonlijk geadresseerd 'Montenberg Woningkrant' uitgereikt. Daar stonden de laatste nieuwtjes in over huurhuizen, pensions en hotels in Hilversum. De Stoombootmaatschappij had een administrateur met een vaste standplaats in Port Saïd. Montenberg had deze functionaris zo verkregen dat hij postkantoor wilde spelen. De administrateur kreeg derhalve het pak woningkranten toegezonden en deelde deze na aan-

Veel villa's in het Gooi en Hilversum herinnerden aan het Indische verleden van de bewoners, zoals de villa 'Palaboean' aan de Vaartweg, gebouwd in 1880 en afgebroken in 1954. (foto: Goois Museum)

Een mailboot in de jaren '30.

komst van de mailboot aan de geadresseerden uit.

Eénmaal per veertien dagen kwam een schip via Genua in Amsterdam aan. De andere week kwam een schip via Marseille in Rotterdam.

Sommige verlofgangers gingen in Genua of Marseille van boord en namen verder de trein. Maar de meesten kwamen toch per schip in Nederland aan. Johan Montenberg stond dan met zijn grote auto aan de kade en wachtte op de resultaten van zijn woningkrant. Hij viste altijd wel een paar klanten op. Die moesten dan eerst in een hotel of in een pension ondergebracht worden. Deze logeergelegenheden hadden over de jaren heen zo'n beetje hun eigen klantenkring ontwikkeld en Montenberg zorgde ervoor dat precies te weten. Hij zou dus nooit de altijd wat ruige Delianen in één pension stoppen met gouvernementsambtenaren uit Batavia.

En Johan Montenberg bemiddelde

Als de verlofgangers wat van de reis waren bijgekomen werd in alle rust een huurhuis gezocht, waar het gezin de verloftijd kon doorbrengen. Aanbod van gemeubileerde huizen was er genoeg en Johan Montenberg bemiddelde wel. Ook bij het huren van dienstmeisjes, auto's, etc.. Als de familie weer terugging moesten oudere kinderen weleens in Holland blijven om scholen te bezoeken. Ook daar wist Johan Montenberg wel raad op. De kinderen gingen in de kost bij particulieren of in een pensioonaat. Ene Miss Carlier op de Middenweg was zelfs gespecialiseerd in Indische meisjes.

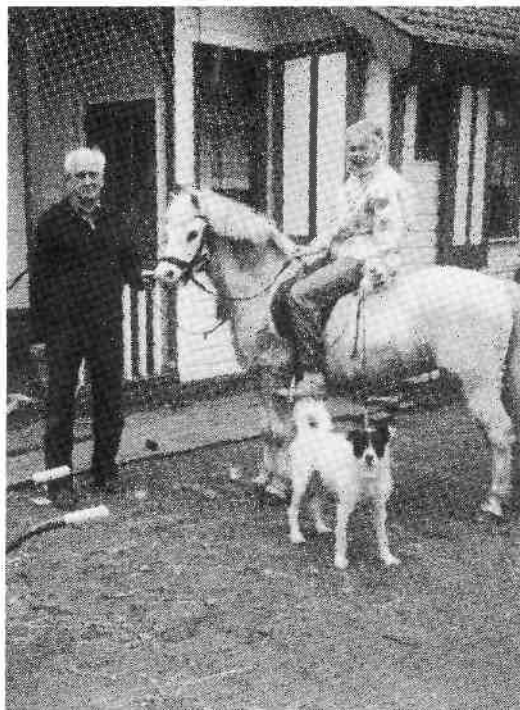
De dienstverlening aan de verlofganger ging echter nog verder. Zoals gezegd moesten zij in elk geval wat huren, maar Montenberg wist ook nogal wat verlofgangers te interesseren voor het kopen van een huis. Indischgasten hadden immers doorgaans een hoop geld en waar kon je dat beter insteken dan in huizenbezit in het Gooi? Vooral de beurskrach in 1929 stimuleerde het beleggen in onroerend goed. Na terugkeer naar Indië moest het pas verworven huizenbezit weer worden beheerd en al weer stond daarvoor klaar, U raadt het al, Johan Montenberg.

De krach en het einde

En zo had de nog jeugdige Johan in enkele jaren tijd een boeiend leven een bloeiende zaak opge-

bouwd. Temidden van de Indischgasten waar hij zo graag voor werkte en mee omging. Helaas. Het heeft niet zo lang mogen duren. Het was niet zo zeer de oorlog die er een eind aan maakte. De narigheid begon eigenlijk al in '29. Met de beurskrach en de daarop volgende crisis. In Indië ging het nog een paar jaren goed. Zo rond 1935 begon ook Montenberg het te merken. De verlofgangers kwamen nog wel maar hadden niet veel meer te besteden. Hotels en huurhuizen waren er niet meer bij. Zij gingen logeren bij hun familie.

Niet lang daarna heeft de heer Johan Montenberg zijn zaak opgedoekt en Hilversum verlaten. Hij trok naar het oosten van het land, maar dat is weer een heel ander verhaal.

Johan W. Montenberg (geb. 1905) is nog steeds actief. Hij woont in Epse bij Deventer en is initiatiefnemer en beheerder van de Stichting Pony- en Motortram Joppe. Op een smalspoortraject wordt gereden met een 100 jaar oud ponyrijtuig uit Nunspeet en met motorlocomotiefjes onder meer afkomstig uit de steenfabricage. In het weekend wordt er gereden. Vrijwilligers zorgen voor het onderhoud.